

Adroddiad adran Tai ac Eiddo ar weithrediad y Polisi Iaith a chyfraniad tuag at wireddu Strategaeth Iaith Gymraeg 2023 - 2033

Dyddiad	9 Chwefror, 2026
Adran	Tai ac Eiddo
Awdur	Carys Fôn Williams, Pennaeth Tai ac Eiddo

1. Pa bolisiau a chynlluniau sydd mewn lle o fewn eich adran er mwyn cyfrannu at amcanion y strategaeth iaith? Nodwch y maes blaenoriaeth (blynnyddoedd cynnar, dysgu, gwaith a gwasanaeth, y gymuned neu ymchwil a thechnoleg)

Polisiau a chynlluniau strategol perthnasol

Cynllun Gweithredu Tai Cyngor Gwynedd

Mae'r Cynllun Gweithredu Tai yn cynnwys 30 o brosiectau uchelgeisiol a chyffrous sy'n anelu i fynd i'r afael â'r argyfwng tai yng Ngwynedd. Nod pob un o'r prosiectau yw i sicrhau bod pobl Gwynedd yn gallu cael mynediad at dai addas, o safon, fforddiadwy ac sy'n gwella ansawdd eu bywyd.

Ers dechrau'r Cynllun, mae dros 11,300 o unigolion lleol wedi derbyn cymorth a chefnogaeth trwy wahanol ffyrdd yn sgil y Cynllun Gweithredu Tai, boed hynny'n grant neu eithriad treth Cyngor i adnewyddu tŷ gwag, benthyciad trwy'r Cynllun Prynu Cartref, llety a chefnogaeth trwy un o'n cynlluniau i'r digartref, neu grant i wneud addasiadau i dai pobl anabl fel bod modd iddynt barhau i fyw yn annibynnol gartref.

Mae'r Cynllun Cartrefi Gwag yn mynd i'r afael â dod â thai gwag yn ôl i ddefnydd trwy ddarparu cefnogaeth i berchnogion ddod â'u tŷ i safon byw derbyniol, a chadw trigolion yn eu cymunedau. Mae 128 o grantiau wedi'u rhoi i brynwyr tai gweigion sydd â chysylltiad lleol er mwyn eu hadnewyddu i safon byw derbyniol. Mae hyn yn rhan o gyfanswm ehangach o 321 o dai gwag sydd wedi dod yn ôl i ddefnydd yn sgil cefnogaeth y Cyngor, nifer fawr o'r rhain yn brynwyr tro cyntaf lleol, sydd wedi galluogi iddynt aros yn eu cymuned. Er mwyn sicrhau ein bod yn parhau i ymateb i'r galw, cafodd y cynllun grantiau tai gwag ei ehangu yn niwedd 2025, trwy wneud addasiadau i'r modd yr oedd eiddo'n cymhwyso am y grant, a hefyd i godi trothwy incwm cymhwyso darpar ymgeiswyr. Roedd hyn yn dilyn addasiad a wnaed yn 2024 i gynnwys pob math o brynwr (nid prynwyr tro cyntaf yn unig), a chynnydd i'r uchafswm grant oedd ar gael fesul cais (o £20,000 i £25,000) i gyfarch cynnydd mewn costau deunyddiau adeiladu.

Mae ystyriaeth drylwyr o Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 wedi'i wneud wrth lunio'r Cynllun Gweithredu Tai, gan gynnwys nod sy'n ymwneud â'r Gymraeg, ac fe nodir yn glir sut mae pob prosiect yn cyfrannu at yr amcanion hynny ar bob tudalen. Ym mis Mai 2025, adolygwyd y Cynllun ac fe'i ehangwyd er mwyn cyfarch galw pobl Gwynedd heddiw, gan ymestyn oes y Cynllun i 2028/29.

Fel rhan o lunio asesiad effaith ar nodweddion cydraddoldeb, y Gymraeg a'r ddyletswydd Economaidd-Gymdeithasol, ceir bod y Cynllun yn cael effaith bositif ar bob un o'r nodweddion cydraddoldeb a'r iaith Gymraeg trwy gynyddu'r nifer a'r ystod o dai o fewn y sir ar gyfer anghenion gwahanol gymunedau. Bydd effaith bositif ar yr iaith Gymraeg trwy helpu canran uchel o drigolion Gwynedd sydd wedi'u prisio allan o'r farchnad dai gael mynediad at gartrefi fforddiadwy, neu trwy fenthyciadau, grantiau, rhyddhad trethi ac ati. Mae data am allu trigolion yn y Gymraeg a gasglwyd gan ein partneriaid tai ar stadau cymdeithasol newydd yn dangos bod 95% ar gyfartaledd o'r preswylwyr yn gallu'r Gymraeg. Ar gyfartaledd, roedd y stadau hyn yn cynnwys 26% yn fwy o siaradwyr Cymraeg na'r ward y'i lleolwyd ynddi, a 31% yn uwch na chanran y sir. Er enghraifft, ar stad Gwêl y Foel, Dinas, Llanwnda, mae 94% o breswylwyr newydd yn gallu'r Gymraeg i safon 'da' neu uwch, sydd 13% yn uwch na'r ward, a 30% yn uwch na Gwynedd. Ar stad newydd Cae'r Gors, Tregarth, mae 96% o breswylwyr y stad honno yn gallu'r Gymraeg yn 'dda' neu uwch, sydd 57% yn uwch na'r ward.

Strategaeth Tai Cyngor Gwynedd 2019-24

Mae nodau ac amcanion y Strategaeth yr un mor wir heddiw ag yr oeddent pan luniwyd y ddogfen yn 2019 ac mae'r Cynllun Gweithredu Tai yn parhau i fynd i'r afael yn uniongyrchol â'r amcanion hynny. Mae'r Adran wrthi'n diweddarau'r Strategaeth ar gyfer y cyfnod nesaf ar hyn o bryd ac yn paratoi i ymgynghori gyda phartneriaid a'r cyhoedd yn ystod y flwyddyn.

Prosiectau yng nghynllun y Cyngor

Gwynedd Glyd

- **Cynyddu'r cyflenwad o dai i bobl leol** – Trwy'r ffaith bod y ganran o osodiadau trwy'r gofrestr dai sy'n mynd i rywun â chysylltiad â Gwynedd yn gyson 97% ar gyfartaledd, a bod oddeutu 60% o osodiadau yn mynd i rywun â chysylltiad â'r gymuned y maent yn dymuno byw ynddi, rydym yn hyderus bod ein Polisi Gosod Tai Cyffredin yn rhoi'r cyfle gorau posib i sicrhau bod pobl leol yn cael blaenoriaeth resymol wrth osod tai. Fis Hydref, bu i ni fel Adran gyfarfod â Swyddfa'r Comisiynydd Iaith, a chafwyd cyfarfod cadarnhaol. Roeddent yn falch o weld bod ein polisi tai, sy'n rhoi pwyslais cryf ar gysylltiad lleol, a hynny ar ddwy lefel, lefel Gwynedd a'r lefel gymunedol, o gymorth i gryfhau'r Gymraeg a bod tystiolaeth i gefnogi hynny. Canmolwyd yr arfer da yma a nodwyd y byddai'n dda i eraill efelychu esiampï Cyngor Gwynedd. Mae ein gosodiadau canolraddol hefyd yn denu sawl teulu lleol pan hysbysebïr trwy Tai Teg. Trwy roi grantiau i berchnogion newydd ddod â thai gweigion yn ôl i ddefnydd a safon derbyniol, rydym yn llwyddo i gefnogi ar oddeutu 4 contractwr lleol ar gyfartaledd ar bob cais (sydd wedi cynyddu eleni o gymharu â'r llynedd). Mae hyn yn helpu cwmnïau a'r economi leol.
- **Ymdrin efo'r argyfwng costau ynni a thlodi tanwydd** – Rydym yn cydweithio gyda phartneriaid i hwyluso cynlluniau arbed ynni, ac yn darparu grantiau a thalebau ynni er mwyn cynorthwyo trigolion sydd mewn tlodi tanwydd. Hyd yma mae 1,118 o dai wedi cynyddu eu tystysgrif perfformiad ynni (EPC), a 5,865 o dalebau ynni wedi'u rhoi i bobl Gwynedd. Gwaetha'r modd, yng Nghyllideb Hydref ddiweddar

Llywodraeth y DU, cadarnhawyd y bydd y cynllun ECO4 yn dod i ben ar 31 Mawrth 2026, heb gynllun ECO5 i'w ddilyn. O ganlyniad, mae'r cyllid sydd ar gael drwy'r cynlluniau ECO4 a GBIS Flex yn hynod gyfyngedig, ac nid oes gan nifer o'r darparwyr ECO cymeradwy sy'n cyflawni'r cynlluniau yng Ngwynedd fynediad at gyllid.

2. Beth arall sydd angen sylw yn ystod y flwyddyn nesaf er mwyn codi statws y Gymraeg a sicrhau cyfleoedd i bobl i ddefnyddio'r Gymraeg?

- Diweddaru asesiad effaith iaith Gymraeg y Polisi Gosod Tai Cyffredin – bydd yn hyn cael ei wneud ar yr un pryd ag addasiadau posibl i'r Polisi yn sgil deddfwriaeth newydd yn y maes Digartrefedd. Mae hyn i gyd yn ddibynnol ar amserlen y Llywodraeth a chyhoeddi'r ddeddfwriaeth newydd
- Parhau i gymryd pob cyfle o fewn ein gallu i gynorthwyo pobl leol Gwynedd gael mynediad at dai fforddiadwy trwy barhau o gynnig cyfleoedd am denantiaethau, grantiau, benthyciadau neu gefnogaeth.
- Parhau i dderbyn data am allu ieithyddol tenantiaid newydd ar stadau tai cymdeithasol

3. Ydy datblygiad technoleg wedi amharu ar eich gallu i ddarparu cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg? Os yn berthnasol rhwch enghraifft. Sut ydych chi'n sicrhau nad yw datblygiad technoleg yn effeithio ar eich gallu i ddarparu cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg?

Yn gyffredinol, nid yw'r sefyllfa wedi newid ers y tro diwethaf i ni adrodd. Mae ein prif systemau swyddfa gefn ar gael yn Saesneg yn unig, ond mae'r Adran yn gwneud defnydd helaeth iawn o apiau a grëir yn fewnol trwy feddalwedd Microsoft PowerApps, ac mae'r rhain i gyd yn cael eu creu yn uniaith Gymraeg.

Mae porth ar-lein newydd wrthi'n cael ei gwblhau gan gwmni allanol fydd yn rhoi mynediad ar-lein i unigolion at ffurflen gais am eiddo cymdeithasol neu at gais byw – hyn am y tro cyntaf erioed. Er bydd prosesau papur a ffôn yn parhau ar gael i unrhyw un nad ydynt â mynediad neu'n gyfforddus yn defnyddio'r rhyngwrdd, mae hyn yn hwyluso pethau'n arw i unrhyw un sy'n dymuno llenwi ffurflen ar-lein neu angen gwybodaeth y tu allan i oriau gwaith arferol.

Llwyddwyd i sicrhau y bydd y porth yn gwbl ddwyieithog. Daethpwyd o hyd i broblemau wrth brofi'r porth sy'n golygu nad yw'n barod i'w ryddhau eto, ond mae'r cwmni yn gweithio ar ddatrysiadau ar hyn o bryd. Ni fu'n bosib sicrhau bod y system swyddfa gefn (a ddefnyddir yn fewnol gan swyddogion) ar gael yn Gymraeg gan y byddai cyfieithu'r system yn golygu costau ychwanegol sylweddol oedd y tu hwnt i'r gyllideb oedd ar gael. Fodd bynnag, ni fydd hynny'n effeithio ar allu'r cyhoedd i gael mynediad at eu gwybodaeth na'r porth yn Gymraeg.

4. Sut ydych chi'n cadw cofnod o'r bobl sy'n defnyddio eich gwasanaeth trwy gyfrwng y Gymraeg? Allwch chi rannu data perthnasol?

Mae'r ffurflen gais am dŷ cymdeithasol yn cofnodi dewis iaith unigolyn er diben cysylltu gyda'r ymgeisydd (er nad yw'n ffurfio rhan o'r broses osod am dŷ). Yn hanesyddol nid oedd ein system yn caniatáu i ni adrodd ar y data hwn, a byddai'r tîm yn gwirio ac yn ymdrin â phob cais yn unigol. Fodd bynnag, yn sgil caffael system newydd, ddaeth yn fyw ym mis Tachwedd 2025, mae posib i ni echdynnu'r data hwn bellach ar gyfer y rheiny sydd wedi'u cofnodi*. Mae'r data sydd ar gael fel a ganlyn:

Tabl 1: Data iaith gohebu – Opsiynau Tai

iaith	Nifer
Cymraeg	855
Saesneg	805

**Nid yw'r data yn gyflawn gan oedd y data wedi'i gofnodi ar geisiadau sydd wedi trosglwyddo o'r hen system i'r system newydd*

Dechreuodd y Gwasanaeth Digartrefedd gofnodi dewis iaith ohebu unigolyn ers i'r system newydd ddod yn weithredol yn hydref 2024. Mae'r data fel a ganlyn:

Tabl 2: Data iaith derbyn gohebiaeth – Digartrefedd

Cymraeg	95
Saesneg	254
Arall	5

Byddwn yn sicrhau bod unrhyw ohebiaeth gychwynnol bob amser yn mynd yn ddwyieithog, gyda'r Gymraeg gyntaf, er mwyn ceisio annog a hybu defnydd yr iaith lle bynnag mae hynny'n bosib. Rydym hefyd yn sicrhau bod unrhyw bostiad ar gyfryngau cymdeithasol yr Adran yn digwydd fel bo'r Gymraeg yn cael ei darllen gyntaf, e.e. cyhoeddi'r post Saesneg cyn y Gymraeg fel bod y postiad Cymraeg yn ymddangos gyntaf ar ffrwd unigolyn.

5. Beth yw sgiliau iaith eich staff?

Mae'r Adroddiad Dynodiadau Iaith diweddaraf (Rhagfyr 2025) yn dangos bod 95.8% o staff yr Adran Tai ac Eiddo wedi derbyn rhyw fath o asesiad (boed yn hunanasesiad neu'n asesiad gan eu rheolwr llinell).

O'r rhain, mae 95.6% yn cyrraedd Dynodiadau Iaith eu swyddi. O edrych ar y rhai nad ydynt yn cyrraedd Dynodiadau Iaith eu swyddi, sylwn mai di-hyder yw nifer ohonynt ac nid oes amheuaeth gennym y byddai'r gallu ganddynt yn iawn i gynnig gwasanaeth dwyieithog i bobl Gwynedd. Mae rhan helaeth ein gweithlu ar lefel Hyfedredd neu Uwch.

6. Rhowch enghreifftiau o unrhyw rwystrau, cwynion a chanmoliaeth sy'n gysylltiedig gyda darparu a hyrwyddo gwasanaethau cyfrwng Cymraeg.

Fis Hydref, derbyniodd yr Adran gydnabyddiaeth a chanmoliaeth gan Swyddfa'r Comisiynydd Iaith mewn perthynas â'n polisi gosod tai. Fel eglurir uchod, roeddent yn falch o weld bod ein polisi tai, sy'n rhoi pwyslais cryf ar gysylltiad lleol, a hynny ar ddwy lefel, lefel Gwynedd a'r lefel gymunedol, yn fodd o helpu i gryfhau'r Gymraeg a bod tystiolaeth i gefnogi hynny. Gwelid hyn fel arfer dda a nodwyd y byddai'n dda i eraill efelychu esiampyl Cyngor Gwynedd. Mae'r Comisiynydd yn paratoi blog fydd yn cael ei gyhoeddi ar eu gwefan fydd yn manylu ar y mater hwn.

Adroddiad yr adran i Bwyllgor Iaith 2025:

[Adroddiad Adran Tai ac Eiddo.pdf](#)